
Různé

Svědék neiluzivního humanismu

Otakaru A. Fundovi k sedmdesátinám

Otakar Funda vždy před svým životním jubileem píše přátelům a známým, že nic neoslavuje. Připojuje k tomu zpravidla i Lactantiův výrok, že moudří sami sebe neslaví. Tento výrok však naznačuje, koho moudří slavit mají. Je to celkem zřejmé: moudří mají slavit moudré. Když slavíme životní milník skutečného filosofa, děláme to hlavně proto, abychom si ještě nyní, za oslavencova života uvědomili, že je tu někdo, kdo má ony vzácné vlastnosti, které utvářejí filosofa. Jistě se můžeme omezit pouze na jeho dílo, ale v některých případech lze dílo chápat i jako svědectví určitého životního postoje. U Otakara Fundy to bylo vždy tak, že samotná volba témat, která u mnoha jiných bývá věcí osobní záliby nebo pouhé náhody, sledovala určité vodítko. Zní to možná staromódně, pateticky, pro někoho nepřijatelně, ale tímto vodítkem bylo hledání pravdy.

Když Otakar Funda v osmdesátých letech opustil křesťanství a teologii a propracoval se na pozici ateismu a kritického racionalismu, někteří jeho teologičtí kolegové mu nerozuměli a v duchu to možná považovali za zradu. Zapomněli však na to, že ve filosofii jsou některé „zrady“ projevem úsilí o dosažení pravdy. „Amicus Plato, sed ma-

gis amica veritas.“ Ryzost tohoto úsilí se mimo jiné projevuje i tím, že Otakar Funda většinou kráčí proti duchu doby. Mluví se o tom, že nastává postsekulární obrat k teologii, šíří se postmoderní religiozita, a on se probíjí k ateismu až osvícenského ražení; Česká republika sní v devadesátých letech svůj sen o integraci do Evropy, a on píše knihu *Znavená Evropa umírá*; šíří se kultura zpochybnující racionalitu, a on rozvíjí kritický racionalismus Karla Poppera a Hanse Alberta.

Toto úsilí je filosofické v klasickém smyslu toho slova. Otakar Funda je vyjádřil ve své *Znavené Evropě*: „Myšlenkové úsilí není marnou a nezávaznou hrou, ale tím místem, kde je veden zápas o to nejzákladnější, o člověkovo být a nebyt, o pochopení světa a o pochopení místa a poslání člověka v něm.“ Jak to vlastně zní uším dnešní střední a mladé filosofické generace? Jako přepjatost, jako nepochopení nemožnosti se na to ptát? Jako projev nostalgie po filosofii, která se těmito tématy ještě zabývala? Možná že někteří se takto ptát chtějí, ale raději se neptají, protože cítí jakousi nemístnost těchto otázek. Otakar Funda si je však neklade kvůli vnitřnímu uspokojení nebo z nostalgie. Jednou mi

napsal: „Filosofie ústí do protrpěného a bytostného neví. Ten, kdo není skutečně filosof, to neví neunes, zradí filosofii a vrhne se buď do náboženství, nebo do ideologie, nebo do nihilismu.“

Proč to vůbec dělá, když filosofie již nějakou dobu působí jako disciplína minulosti? Není naopak zapotřebí filosofii konečně zradit a převést ji na literární kritiku, lingvistiku, sociologii, estetiku? Když Funda zradil teologii, proč nezradí i filosofii? Je to jakési poslední pokušení filosofa, které se podobá poslednímu pokušení Krista, o němž čteme v Kazantzakisově románu. Sám to v devadesátých letech formuloval tak, že Kristus by udělal lépe, kdyby tomuto pokušení podlehl, tesal stoly v Nazaretu a měl s Máří Magdalenou tři krásné kluky. Nevzniklo by křesťanství se svou utopií, jež způsobila tolik utrpení. Proč však z podobného důvodu neopustit také filosofii? Nenadělala filosofie mnoho zla, když z ní vzešly zárodky totalitárních ideologií?

Otakar Funda odmítá filosofii provázenou spasitelskými ambicemi a razí zásadu jasnozřivého střizlivého realismu. Zároveň však klade filosofické otázky, o nichž ví, že na ně nejsou odpovědi. Většina si řekne: Proč vůbec podstupovat takové tázání, které může vyvolávat bolestivé životní rozpoložení? Není pro člověka lepší tyto otázky, i v zájmu svého zdraví, pověsit na hřebík nebo je rovnou uložit do muzea filosofie?

Jsem přesvědčen, že Otakar Funda tomuto pokušení nepodleh kvůli jednomu zaujetí, které filosofii přesahuje. Je to jeho zaujetí lidským životem, Fundův humanismus. Snad to bylo setkání s dí-

lem Alberta Schweitzera, s jeho etikou úcty k životu, co dalo jeho humanismu směr i zakotvení. Tento humanismus lze vykreslit takto: I kdybychom nastokrát poznali, že svět a dějiny žádný smysl nemají, přesto je lidský život hoden úcty. Tato úcta k lidskému životu tvoří trvalé podloží Fundovy filosofie, i když to kvůli neokázalosti nevyslovuje příliš nápadně. Samozřejmě se přitom lze ptát, na čem je vůbec možné založit úctu k lidskému životu, když je tak málo důvodů být hrdý na to, že jsem člověkem.

Funda zůstává filosofem a střeží velké otázky proto, aby se udrželo ponětí o člověku jako bytosti, která je dokáže klást. Když už nic jiného, tak člověk jich je schopen. Humanismus tím pádem není nudné přitakání právu na život každého, nýbrž je to dobrodružství. V člověku spatřujeme bytost, která v sobě má tázání, jímž přesahuje svou biologickou a společenskou podmíněnost.

Podobné je to s Fundovým ateistickým přístupem ke křesťanství. Funda odhaluje nepoctivost křesťanství, zdánlivě obdobně jako Richard Dawkins a další „jezdci“ ateismu. Proč však nepřejde na jejich stranu a neprohlásí, že křesťanství je v zásadě totéž jako víra v zelené mužičky? Proti takovému ateismu se totiž Funda naopak ostře ohrazuje: „To jsou ti, kteří o hlubokých dimenzích křesťanské víry nevědí nic.“ Třebaže Bůh je nakonec fikce, je to pro něj jeden z nejvyšších lidských výtvorů, do něhož člověk promítl základní vrstvy lidství. Ateistický Bůh představuje jeden z pilířů humanismu. Brání tomu, aby se pojem lidství rozpustil v pouhých tělesných a jazykových dispozicích.

Obhajoba lidství je skrytý důvod toho, proč Otakar Funda zůstává věrný filosofii. „Co je to, oč ti jde v tvém filosofování?“ ptá se v „Malém sumrakovském přemítání“ zveřejněném v knize *Když se rákos chvěje nad hladinou*. Není to žádné zkreslení, když napíšu, že jeho životní filosofické motivy mají svůj *cantus firmus*, základní melodickou linii, která v polyfonní skladbě jeho filosofie tvoří organizační princip: neiluzivní humanismus.

Tuším, že právě tento neiluzivní humanismus vyvolává jeho bytostné zaujetí filosofii a teologií. Tyto obory pro něj vždy byly něčím víc než pouhým intelektuálním zkoumáním. Projevuje se to tím, že Otakar Funda nepíše jen odborné knihy a články určené do RIV, ale také „filosoficky laděné zamyšlení nad námi lidmi, nad naší planetou, nad naší civilizací, nad naší Evropou,“ jak čteme v jeho knize *Znavená Evropa umírá*. To je žánr, do něhož se dnes v české filosofii pouští málokdo, a to nejen kvůli tomu, že za to nejsou „body“, ale i proto, že tento žánr v některých specialstech na interpretace interpretací vyvolává dojem „žurnalistu“ a přílišné snadnosti. Chci tímto Otakara Fundu ujistit o dvou věcech: že ve stejném světle by se jevil i Masaryk a že na tyto specialisty dopadá kletba za jejich hybris. Pokud se někdy o těchto otázkách mají vyjádřit, většinou následuje mlčení nebo slyšíme odpovědi, které šustí papírem: ozývají se v nich schémata z filosofických příruček nebo banality z médií.

Možná přišla doba, kdy budeme filosofy dělit na ty, kteří píšou pouze pro RIV (RIV-filosofy), a ty, kteří píšou pro

samotnou filosofii. Otakar Funda svědčí o tom, že psát pro filosofii je stále možné.

Otakar Funda zároveň představuje jednoho z mála českých filosofů, kteří získali ve svém oboru zahraniční renomé. Jeho dílo je předmětem zájmu zvláště v německy mluvících zemích, v nichž se rozvíjí tradice moderní protestantské teologie. Přední němečtí teologové, například Gerd Lüdemann, oceňují jeho novozákonní bádání zveřejněná u nás v knize *Ježíš a mýtus o Kristu*. Stejně tak uznávají jeho vzácnou myšlenkovou důslednost a teoretickou pozici, k níž dospěl. Možná to na ně působí jako výzva, aby znovu promysleli svou teologii. O jeho rostoucím zahraničním ohlasu vypovídá mimo jiné i připravované zveřejnění jeho textů na webu všech německých univerzit.

Nemohu se také nezmínit o Fundově otevřenosti vůči novým filosofickým podnětům. Vzpomínám si, s jakým zájmem se mnou diskutoval o knihách Slavoj Žižka a Alaina Badioua, v nichž, domnívám se, rozpoznal vzdálené souputníky, kteří novým způsobem kladou velké ontologické, etické a teologické otázky. Jako byl kdysi první, kdo zaznamenal teologickou objektivnost Rudolfa Bultmanna a Herberta Brauna, stal se jedním z prvních, kdo psal o filosofických impulsech Slavoj Žižka a Alaina Badioua. Vlastně je opět průkopníkem, i když on sám by se tomuto označení bránil.

Otakar Funda mluví již dlouho o tom, že není žádná naděje. Kde hledat naději pro naši zem, Evropu, lidstvo, přírodu? Trvá na tom, že všechny zdroje naděje

vyschly a v rukou nemáme nic. V tom však spatřuji přesně ten postup, který potřebujeme ze všeho nejvíc. Stále žijeme v neurčité představě, že se všechno nějak spraví, a to nás uspává. Až když před sebou jasně uvidíme katastrofu

a nedokážeme si představit, jak ji zabránit, může v nás procitnout vzdor vůči osudu a vědomí nutnosti navzdory všemu nalézt cestu.

K jeho životnímu jubileu chci Otovi věnovat tuto naději.

Michael Hauser